

Ny jakt på «dobbelgjengerne»

TOR ARNE ANDREASSEN

Fakta

Lebensborn

- 8000 barn født under krigen med norske mødre og tyske fedre var med i Lebensborn-prosjektet.
- Et titall av disse endte i den sovjetiske sonen av Tyskland.
- Det er nå avslørt at østtyske spioner, i regi av Stasi, overtok identiteten til noen av disse barna for å komme inn i vestlige land.
- Navnet Lebensborn betyr «livskilde».

POT gjenopptar undersøkelser om Lebensborn-agenter. Politiets overvåkings-tjeneste vil gjenoppta undersøkelsene om de tre Stasi-agentene som utga seg for å være norske Lebensborn-barn.

Overvåkings sjef Ellen Holager Andenæs ga i går beskjed om at søkene i Stasi-arkivene skal fortsette etter tre agenter som utga seg for å ha vært norskfødte Le-

bensborn-barn. Politiets Overvåkings-tjeneste (POT) ba i fjor høst om informasjon om hva de tre agentene kan ha foretatt seg i Norge, men henvendelsene ble stoppet

som følge av Furre-saken. Riksadvokat Georg Fredrik Rieber-Mohn sier det er en misforståelse at det var Riksadvokaten som stoppet Lebensborn-søkene. Han og Holager Andenæs ble i går enige om at det var overvåkings-sjefen som skulle oppklare hva som egentlig skjedd. Holager Andenæs forklarer at det var naturlig av hensyn til en «annen statsmakt» at alle henvendelser til Stasi-arkivene opphørte samtidig. Førstestatsadvokat Qvigstad ga ordre om at Furre-relaterte saker skulle stoppes 16. desember

i fjor. Lasse Qvigstad har i ettertid gitt uttrykk for at han følte seg presset til å ta avgjørelsen om å stoppe søket i Stasi-arkivene.

Ødelagt

Det er langt fra sikkert at det finnes noen opplysninger om agentene som utga seg for å være Ludwig Bergman, Aud Rigmor Gråfe og Sigfrid Willy Ødegaard. Størsteparten av alt arkivmateriale som fantes om DDRs etterretningsvirksomhet i utlandet ble ødelagt like før den østtyske

staten opphørte å eksistere.

Mannen som utga seg for å være Ludwig Bergman, Stasi-agenten Heinz Hempel, skal i dag være bosatt i Dresden. Spørsmålet er om han er villig til å bidra med så mye overfor norsk etterretningsvesen. POT kjenner ikke den egentlige identiteten til agentene som utga seg for å være Aud Rigmor Gråfe og Sigfrid Willy Ødegaard. Hva som er deres sanne identitet og hvor de befinner seg, er blant spørsmålene POT ønsker svar på.

 <http://www.aftenposten.no>

- «Sigfrid Willy Ødegaard»
- Egentlig identitet: Ukjent
- Bosted: Ukjent

- Fikk utstedt norsk pass ved den norske ambassaden i Bonn, men skal etter det POT kjenner til aldri ha vært i Norge.

- Arbeidet som forsker ved høyskolen i Achen. Forsvant uten varsel i 1976. Forsvinnningen vakte oppsikt og ble omtalt i både Aftenposten og Verdens Gang.

- Det var «Ødegaard»s forsvinning som førte til at POT startet jakten på mulige spioner blant Lebensborn-barn med norske pass. 30 ble gransket.

POT er sikre på at tre var Stasi-agenter og at resten er uskyldige.

- «Aud Rigmor Gråfe»
- Egentlig identitet: Ukjent
- Bosted: Ukjent
- Var ifølge POT i Norge 6.-18. oktober 1969. Skal ikke ha hatt kontakt med «familien» i Norge.
- Fikk boattest ved Folkeregisteret i Oslo og ble fjernet fra registeret første flere år senere.
- Meldte seg som innflytter fra Oslo til i Wien, Østerrike 10. november 1969. I februar 1970 meldte hun fra til den norske ambassaden i Wien at hun skulle gifte seg. 9. ap-

- Den 14. april 1970 fikk hun pass med mannens etter-

navn (Peiser) ved den norske ambassaden i Bonn. I mai flyttet hun angivelig til Brussel.

- I 1973 meldte hun flytting fra Brussel til Vest-Tyskland, men hun forsvant.

- «Ludwig Bergman»
- Egentlig identitet: Heinz Hempel
- Bosted: Dresden

- Fikk norsk pass i 1965. Hadde lengre opphold i Norge i 1967 og 1971. Lurte «moren» og «halvsøknene» i Haugesund. Arbeidet som laborant ved malerfirmaet Alf Bjerke i Oslo og skal ha vært ansatt ved Universitet i Oslo.

- Fra 1973 til 1983 levde han i Østerrike og fikk østerriksk

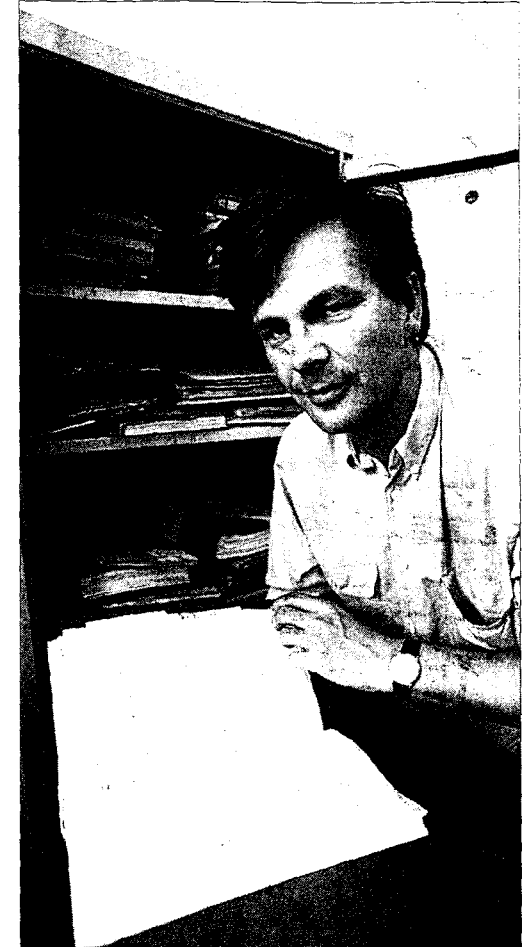
pass.

- Etter «morens» død besøkte han «familien» i Haugesund.

- Forsvant da han ble inn-

kalt til avhør av østerriksk etterretning høsten 1983.

- Riksadvokatens kontor i Karlsruhe innledet en foreløpig granskning av Heinz Hempel i forrige uke.

LETET ETTER SPOR: Flere dusin Stasi-mapper er gjennomgått for å bringe på det rene hva som skjedd med småbarn fra Norge i DDR, forteller Johann Legner. Mye arbeid gjenstår.

Kjente falsk identitet i 8 år:

POT varslet ikke familien

Det gikk åtte år fra overvåkings-politiet avslørte at mannen som utga seg for å være Ludwig Bergman var Stasi-agent til familien i Hauge-sund ble varslet.

ven etter moren, drøye 7000 kroner. Moren døde i 1982, uten noensinne å få vite sannheten.

Solveig Bergman var overbevist om at mannen som besøkte Norge i 1967 og 1971 virkelig var hennes sønn.

Hun sto også fast på dette overfor Haugesund-politiet og forsikret at Ludwig var sønnen hennes.

180 km med arkivmapper:

Flere vil se Stasi-arkiv

I løpet av de siste dager har det meldt seg flere

det kan finnes flere eksemplarer i arkivene.

Stasi-agenten i familien i Hauge-sund ble varslert.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

TOR ARNE ANDREASSEN

Allerede i 1977-78 avslørte Politiets overvåkingstjeneste (POT) at Stasi-agenten Heinz Hempel hadde stjålet identiteten til det norskfødte Lebensborn-barnet Ludwig Bergman. POT underrettet østerriksk etterretningstjeneste om at agenten, som da bodde i Østerrike, hadde falsk identitet, men familien Bergman i Hugesund fikk ikke vite noe før i 1985. Årsaken til at familien ikke ble orientert skal ha vært at overvåkingsspoliet syntes det var «vanskelig» å gi nyheten til Ludwig Bergmans mor, Solveig Bergman.

- Vi sa ingenting av hensyn til familien, sier politinspektør Leif Seljesæter i POT.

- At østerrikerne ikke så ut til å kunne påvise at han gjorde noe galt, medvirket også til at vi ikke foretok oss noe.

Hentet arven

Overvåkingsspoliets taushet førte til at agenten Heinz Hempel kunne komme tilbake til Norge sommeren 1983 og kreve Ludwig Bergmans del av ar-

sønn. Hun sto også fast på dette overfor Hugesund-politiet og forsikret at Ludwig var POT fikk først kjennskap til Heinz Hempels siste besøk i Norge i 1983. Bergman-familien ble avhørt i 1985. Hempel kom seg ubemerket inn i Norge 28. juli og ut igjen 6. august 1983 fordi han reiste med et østerriksk pass, men fremdeles under navnet Ludwig Bergman.

Forsvant

Bare noen få måneder etter sitt siste besøk i Norge ble den falske Ludwig Bergman kalt inn til avhør av østerriksk sikkerhetstjeneste. Da han forsvant, førte forsvinningsnummeret til spekulasjoner i østerriksk presse om at «Ludwig Bergman» hadde vært spion. Saken ble også omtalt i Aftenposten i en liten artikkel den 5. desember 1983.

Direkte følge

POTs henvendelse til Bergman-familien i Hugesund i 1985 var en direkte følge av at Ludwig Bergman forsvant fra Østerrike. Ludwig Bergman bor i dag i den østtyske småbyen Franken-berg i delstaten Sachsen. Han fikk aldri se sin mor, men traff sine tre halvsøsken for første gang 27. mai i år.

PÅ GAMLE TOMTER: Aud Rigmor Harzendorf foran barnehjemmet «Sonnenwiese» sør for Leipzig. Her ble krigsbarn fra Norge samlet, og senere spredt for alle vinder. Foto: SYBILLE BERGMANN, OSTKREUZ

- Jeg mistenkte at noe var galt

- Jeg hadde lenge mistanke om at DDR-myndighetene hadde satt noen i mitt sted, sier Aud Rigmor Harzendorf.

Aftenpostens korrespondent ULF PETER HELLSTRØM

Berlin

Hun er en av dem som i ettertid har fått vite at DDR-myndighetene misbrukte hennes norske røtter for å gjøre et forsøk på å lage en dekkhistorie for en Stasi-agent i Vesten. Aud Rigmor Harzendorf besøkte Norge

for første gang etter gjenforeningen av Vest- og Øst-Tyskland. Hun traff sin norske mor igjen i 1992, etter 47 år.

Kvinnen snakker med bred dialekt som er typisk for delstaten Sachsen. Aud Rigmor Harzendorf bor ca. 40 kilometer sør for Leipzig, ikke langt fra barnehjemmet Sonnenwiese der krigsbarn fra Norge og andre okkuperte land ble samlet av SS-organisasjonen «Lebensborn e.V.». Her har hun levet i hele sitt liv, først som border i DDR-staten og de siste årene i det gjenforente Tyskland.

- Da jeg i 1960-årene ba om min norske fødselsattest, skjønte jeg at det hemmelige politiet Stasi var in-

teressert i mitt tilfelle. De sendte en representant til meg som absolutt ville ha tak i alle mine papirer. De utleverte jeg etter en stund. Hvorfor skulle staten fatte slik interesse for meg? Jeg har hatt mistanke om at noe var galt fatt siden midten av 1960-årene. Det var typisk for Stasi, det hele. De benyttet seg av alle muligheter, sier den eldre kvinnen.

Hun virker en smule oppgitt og resignert over at hun er blitt offer for både det nazistiske regimet - som under krigen ville ha norske barn av norske mødre og tyske soldater til Tyskland - og senere DDR-regimet.

Aud Rigmor Harzendorf var en av 90 barn som befant seg ved barnehjemmet Son-

nenwiese ved Alteburg ved krigens slutt. Hun ble tatt hånd om av en nabofamilie på det lille stedet Köhren-Sahlis, der hun fremdeles bor.

Etter at historien om de utenlandske Lebensborn-barna i Tyskland ble avdekket og mammutarkivene ble åpnet, fikk hun kontakt med fem andre krigsbarn i det samme området av Sachsen og Thüringen. De siste årene har møtene blitt sjeldnere. Og Aud Rigmor Harzendorf har knapt råd til å reise til Norge igjen. Hun har også hatt kontakt med NRK-journalist Veslemøy Kjendli, som i 1986 skrev den meget omtalte boken «Skammens barn» om krigsbarna.

I løpet av de siste dager har det meldt seg flere personer som er på jakt etter slektninger, forteller Johann Legner.

Aftenpostens korrespondent ULF PETER HELLSTRØM CHRISTIAN JØRGENSEN (foto)

Berlin

Legner er en av presten Joachim Gaucks nære medarbeidere i det offentlige organet i Tyskland som bestyrer de enorme arkivene som det hemmelige politiet i DDR etterlot seg da staten brøt sammen i 1989-1990. 180 kilometer med arkivmapper finnes i forvaring i den tyske hovedstaden. Utallige tyskere har henvendt seg til arkivet etter gjenforeningen i 1990 for å lese sikkerhetspolitiets mapper om seg selv.

- Vi er bare i startfasen av arbeidet med å kartlegge Lebensborn-barnas skjebne, sier Legner.

Gjennomgåelsen i Stasi-arkivene har foreløpig frembragt tre eksempler der DDR stjal identiteten til personer med norsk mor og tysk far. Men Legner tror at

det kan finnes flere eksempler i arkivene. Den militære etterretningstjenestens arkiver ble tilintetgjort i DDR like før den formelle gjenforeningen med det daværende Vest-Tyskland. Dette ble godkjent av den siste DDR-regjeringen under Lothar de Maziere.

Det gjør arbeidet med å kartlegge DDR-operasjonene langt vanskeligere. Det hemmelige politiet var imidlertid delaktig i etterretningstjenestens dekkhistorier, ikke minst fordi sikkerhetspolitiets mange tjenestemenn måtte holde oppsyn med de egentlige Lebensborn-barna i DDR. Derfor finnes det fortsatt informasjon om sakene i Stasi-arkivene i Berlin.

Agenter som østtyskeren Heinz Hempel arbeidet først og fremst for den militære etterretningstjenesten i DDR. Hempel utga seg for å være Ludwig Bergmann, som først i år ble klar over at han hadde slektninger i Norge som gjerne vil komme i kontakt med ham.

Opprulling av DDR-regimets tyveri av Lebensborn-barnas identiteter for å sluse sine egne agenter inn i Norge og andre vestlige land, har utløst interesse også i andre land.

LANDET RUNDT

Bygger vern mot Målselva

Ikke siden 1939 har Målselva vært så stor som nå, og ti arbeidsledige er nå rekvirert som flom-medarbeidere. John Myrbacken (bildet) stilte villig opp i går for å fylle sandsekker og bygge vern mot elven.

Lenmannen i Måselv forbyr all ferdsløse i området ved Målselvfossen, som er en populær fiskeplass og et sted turistene oppsøker for å nyte utsikten. Fortsatt er ikke flomtoppen nådd i Troms og Nordland. Foto: MORTEN KASBERGSEN

Fem leger fratatt forskrivningsrett

Fylkeslegen i Sør-Trøndelag har fratatt fem leger retten til å skrive ut narkotiske tabletter. I tillegg holdes tre-fire leger under oppsyn av fylkeslegen.

Ifølge fylkeslege Dag Elle Rivrud går det stort sett bra med legenes forskrivning av narkotiske tabletter, eller A- og B-preparater som de også kalles. Det hører med til sjeldenheterne at fylkeslegen må gripe inn i slike tilfeller. De tre-fire legene som i dag er under oppsyn, er almenpraktikere.

Vil granske vraket av «Leros Strength»

Norge vil undersøke vraket av bulkskipet «Leros Strength» som gikk ned med 20 polske sjøfolk vest av Stavanger i februar. Sjøfartsdirektoratet vil sende ned en ubåt for å se på vraket til tross for at Norge ikke har noe ansvar for å

Det er først og fremst av eldre narkomane over 30 år at almenpraktikere føler seg presset til å skrive ut narkotiske tabletter.

En rekke eldre narkomane står uten oppfølgingstiltak i helsevesenet, og disse er en økende pressgruppe, melder Adresseavisen.

Rivrud sier at man ikke løser problemer ved å frata en lege muligheten til å foreskrive narkotiske medikamenter - man må også ta hensyn til pasientene. NTB

granske forliset av det Kypros-registrerte skipet. Prinsippet om at det er flaggstaten som skal undersøke et forlis, er blitt sterkt kritisert av sjømannsorganisasjonene i Norge og Polen, melder Stavanger Aftenblad. NTB

Bakere må røpe brødhemmelighet

Arendal-bakere forarges over at helsemyndighetene i byen vil vite hvor mye salt det er i brødet deres. - Jeg forstår at enkelte stusser over henvendelsen, men salt har stor betydning for folkehelsen, sier helsesjef Anne Sofie Syvertsen til Agderposten. Et brød fra bakeriet Jørgensen inneholder 5 gram salt, og det utgjør ingen helsefare, mener baker Svein Skimten. NTB

Info-kampanje mot toll-tull

Grønn linje, Internett-side og ny brosjyre skal hjelpe publikum i tollregel-jungelen. - Jeg tror ikke vi blir mer populære med vår nye informasjonssjony, men vi liker ikke å ta folk som har gjort ulovligheter i

god tro, sier tolldirektør Frida Nocken (bildet), som nå vil gå mer aktivt ut for å forklare hva vi har lov til å ta tollfritt med inn i Norge. Nytt (avgiftsritt) tollnummer er 800 812 12. Foto: JOHN MYHRE